

Sygn. akt II UK 146/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Myszka (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSA Magdalena Kostro-Wesołowska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do renty,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 7 listopada 2013 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 8 listopada 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 12 kwietnia 2011 r. odmówił ubezpieczonej J. P. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy od dnia 1 stycznia 2011 r., podnosząc w uzasadnieniu decyzji, że zgodnie z art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych świadczenie

rentowe przysługuje ubezpieczonemu, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat w przypadku kobiety i jest całkowicie niezdolny do pracy. Ubezpieczona orzeczeniem Komisji Lekarskiej ZUS nie została uznana za niezdolną do pracy, wobec czego prawo do renty jej nie przysługuje. Na skutek wniesionego odwołania, Sąd Okręgowy w S. V Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 8 marca 2012 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał ubezpieczonej prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 31 stycznia 2013 r. nie stwierdzając odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczona (ur. 1 września 1954 r., posiadająca wykształcenie podstawowe) pracowała w charakterze pracownika fizycznego, poza zatrudnieniem pozostaje od 2000 r. Od 1 czerwca 2010 r. do 31 lipca 2010 r. miała ustalone prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy z powodu raka trzonu macicy (leczonego operacyjnie i radioterapią). W dniu 21 grudnia 2010 r. wystąpiła o przyznanie prawa do renty na dalszy okres.

Lekarz orzecznik ZUS po rozpoznaniu u ubezpieczonej stanu po leczeniu operacyjnym raka trzonu macicy, stanu po radioterapii i brachyterapii, cukrzycy insulinozależnej u osoby otyłej, nadciśnienia orzeczeniem z dnia 14 stycznia 2011 r. uznał ubezpieczoną za częściowo niezdolną do pracy do stycznia 2013 r. Oceny niezdolności ubezpieczonej do pracy na skutek złożenia przez nią sprzeciwu od orzeczenia lekarza orzecznika dokonała Komisja Lekarska ZUS, która nie uznała jej za osobę niezdolną do pracy po stwierdzeniu braku cech wznowy choroby nowotworowej oraz braku następstw leczenia. Na podstawie orzeczenia Komisji Lekarskiej zapadła zaskarżona decyzja.

Sąd Okręgowy na podstawie wyników postępowania dowodowego, w toku którego przeprowadził dowód z opinii biegłych sądowych lekarzy internisty i onkologa, uznając te opinie za w pełni miarodajne, przyjął, że stwierdzone u ubezpieczonej schorzenia internistyczne, tj. nadciśnienie tętnicze bez zmian narządowych, cukrzyca typu II, dyslipidemia, zmiany zwyrodnieniowe kręgosłupa i stawów kolanowych, otyłość prosta nie ograniczają jej zdolności do pracy, zaś cukrzyca typu 2 bez cech przewlekłych powikłań nie czyni jej niezdolną do pracy.

Ubezpieczona jest natomiast okresowo od 1 stycznia 2011 r. do 31 stycznia 2013 r. częściowo niezdolna do pracy z powodu raka trzonu macicy i stanu po radioterapii.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że roszczenie ubezpieczonej podlega rozpoznaniu w oparciu o przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., dalej jako: ustawa o emeryturach i rentach), której art. 57 ust. 1 ustanawia trzy warunki konieczne, od spełnienia których uzależnione jest nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. W okolicznościach sprawy, według Sądu Okręgowego, przywrócenie ubezpieczonej prawa do świadczenia rentowego było uzależnione od ustalenia dalszego istnienia u niej niezdolności do pracy. Ponieważ na podstawie dowodu z opinii biegłego sądowego lekarza onkologa Sąd pierwszej instancji przyjął, że ubezpieczona jest częściowo okresowo niezdolna do pracy, jej odwołanie od decyzji odmawiającej prawa do świadczenia rentowego Sąd uznał za zasadne, czego konsekwencją była zmiana orzeczenia organu rentowego bez stwierdzenia odpowiedzialności tego organu za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Apelację organu rentowego, zarzucającą naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 57 (Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu na skutek oczywistej omyłki wskazał na przepis art. 51) ustawy o emeryturach i rentach poprzez przyznanie ubezpieczonej prawa do okresowej renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy oraz niewyjaśnienie wszystkich okoliczności niezbędnych do rozstrzygnięcia, Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 8 listopada 2012 r. oddalił. Sąd odwoławczy przyjął, że kwestię sporną stanowiło to, czy ubezpieczona spełnia przesłankę w postaci niezdolności do pracy, warunkującą możliwość przywrócenia prawa do renty na podstawie art. 61 ustawy o emeryturach i rentach, i w pełni podzielił oraz uznał za własne poczynione przez Sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne i ocenę prawną w odniesieniu do wypełnienia przez ubezpieczoną warunku niezdolności do pracy. W szczególności Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do podważenia oceny dowodów z opinii biegłych sądowych dokonanej przez Sąd Okręgowy, w odniesieniu zwłaszcza do opinii biegłego lekarza onkologa, która dała pełne podstawy do stwierdzenia, iż ubezpieczona jest

częściowo okresowo niezdolna do pracy od 1 stycznia 2011 r. do 31 stycznia 2013 r.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wywiódł Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Organ rentowy zaskarżył wyrok w całości opierając skargę na naruszeniu prawa materialnego - art. 57 ust. 1 pkt 1-3 w związku z ust. 2 oraz w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach, polegającym na przyjęciu przez Sądy pierwszej i drugiej instancji stanowiska, że ubezpieczona, która stała się częściowo niezdolna do pracy, nabywa prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 ustawy warunku posiadania pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed dniem powstania niezdolności do pracy.

Wskazując na taki zarzut organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez zmianę wyroku Sądu Okręgowego z dnia 8 marca 2012 r. i oddalenie odwołania oraz o zasądzenie od ubezpieczonej na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych. W przypadku uznania przez Sąd Najwyższy potrzeby ponownego rozpoznania sprawy organ rentowy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania organ rentowy powołał się na art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. podnosząc, iż w sprawie niewłaściwie zastosowano przepisy art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, co spowodowało błędne przyznanie ubezpieczonej prawa do okresowej renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy.

Uzasadniając podstawy zaskarżenia organ rentowy podał, że stan faktyczny sprawy rozpoznawanej w drugiej instancji przez Sąd Apelacyjny jest pomiędzy stronami bezsporny. Składają się nań następujące okoliczności:

- udokumentowanie przez ubezpieczoną 28 lat, 9 miesięcy i 28 dni okresów składkowych i nieskładkowych,
- ustanie ostatniego okresu ubezpieczenia z dniem 31 maja 2008 r.,
- przysługiwanie ubezpieczonej prawa do renty tytułu całkowitej niezdolności do pracy od 6 listopada 2009 r. do 31 grudnia 2010 r.,

- posiadanie przez ubezpieczoną w dziesięcioleciu przed powstaniem całkowitej niezdolności do pracy, tj. w okresie od 7 listopada 1999 r. do 6 listopada 2009 r. okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze 2 lat i 28 dni,

- uznanie ubezpieczonej za częściowo niezdolną do pracy od 1 stycznia 2011 r.

Organ rentowy w apelacji od wyroku Sądu Okręgowego, zmieniającego decyzję odmawiającą prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy i przyznającego ubezpieczonej prawo do tego świadczenia od 1 stycznia 2011 r., zarzucił naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 57 ustawy o emeryturach i rentach. Wyrok Sądu odwoławczego oddalający apelację zapadł z naruszenia art. 57 ust. 1 pkt 2 i art. 58 ustawy o emeryturach i rentach, bowiem ubezpieczona w ciągu ostatniego dziesięciolecia przypadającego przed dniem ustalonej u niej niezdolności do pracy nie posiada wymaganej minimalnej ilości okresów składkowych i nieskładkowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga organu rentowego oparta jest na zarzucie naruszenia prawa materialnego - przepisów ustawy o emeryturach i rentach normujących nabycie prawa do świadczeń rentowych z tytułu niezdolności do pracy. Zdaniem Sądu Najwyższego, nie sposób uznać, że zarzut ten jest bezpodstawny przy stwierdzeniu, że zważywszy na to, iż przedmiotem sporu jest prawo do świadczenia rentowego po dniu 31 grudnia 2010 r., o którego ustalenie ubezpieczona wystąpiła 21 grudnia 2010 r., decydujący jest stan prawny sprzed nowelizacji ustawy o emeryturach i rentach dokonanej ustawą z dnia 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 187, poz. 1112), która weszła w życie w dniu 23 września 2011 r. Na mocy art. 1 pkt 1 powołanej ustawy nowelizującej do art. 58 ustawy o emeryturach i rentach został dodany do art. 58 ustęp 4 w brzmieniu: „Przepisu ust. 2 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy, o którym mowa w art. 6, wynoszący co najmniej 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy.” Według nowego stanu prawnego, uprawniającego do renty warunkowo wykazania

wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego (5 lat w 10-leciu poprzedzającym złożenie wniosku o świadczenie lub powstanie niezdolności do pracy) nie musi spełniać tylko ten całkowicie niezdolny do pracy ubezpieczony, który legitymuje się okresem składkowym w rozmiarze 25 lat (kobieta) lub 30 lat (mężczyzna). Na skutek wskazanej zmiany prawa aktualność utracił wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale podjętej w składzie 7 sędziów w dniu 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 (OSNP 2006, nr 19-20, poz. 305) pogląd, że osoba całkowicie niezdolna do pracy i posiadająca 20-letni (kobieta) lub 25-letni (mężczyzna) okres składkowy i nieskładkowy nabywa prawo do renty bez konieczności wykazywania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego w rozumieniu art. 57 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach, co zwłaszcza dotyczyło legitymowania się 5-letnim okresem składkowym i nieskładkowym w 10-leciu poprzedzającym złożenie wniosku o rentę lub powstanie niezdolności do pracy – art. 58 ust. 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy. W sprawie, w której wniesiono rozpoznawaną skargę, ze względu na to, że, jak wskazano powyżej, chodzi o prawo do świadczenia z tytułu niezdolności do pracy za łączny okres przypadający przed i po zmianie stanu prawnego, art. 58 ust. 4 ustawy nie ma zastosowania, wobec czego aktualna jest akceptowana w orzecznictwie wykładnia prawa przedstawiona w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05.

Nabywanie prawa do świadczeń rentowych z tytułu niezdolności do pracy uwarunkowane jest łącznie:

- 1) wystąpieniem zdarzenia objętego ubezpieczeniem, tj. niezdolności do pracy;
- 2) posiadaniem wymaganego okresu ubezpieczeniowego, którego definicję zawiera art. 58 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach;
- 3) wystąpieniem zdarzenia objętego ubezpieczeniem w okresie ubezpieczenia albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od jego ustania.

Naruszenie prawa materialnego - art. 57 ust. 1 pkt 1-3 w związku z ust. 2 oraz w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach – polega, jak podniesiono w zarzucie, na przyjęciu przez Sądy stanowiska, że ubezpieczona, która stała się częściowo niezdolna do pracy, nabywa prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2

ustawy warunku posiadania pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed dniem powstania niezdolności do pracy.

Takiej oceny organ rentowy dokonał przy uwzględnieniu okoliczności, które wskazał w uzasadnieniu skargi kasacyjnej jako bezsporne i składające się na ustalony stan faktyczny, w tym posiadanie przez ubezpieczoną w dziesięcioleciu przed powstaniem całkowitej niezdolności do pracy, tj. w okresie od 7 listopada 1999 r. do 6 listopada 2009 r. okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze 2 lat i 28 dni. Tymczasem w podstawie faktycznej rozstrzygnięcia Sądu odwoławczego brak jest ustalenia faktów powołanych przez skarżący organ rentowy, poza stwierdzeniem okoliczności, wokół której koncentrował się spór i w związku z którą podejmowane były w postępowaniu czynności procesowe, a która obecnie nie budzi wątpliwości stron, mianowicie częściowej okresowej niezdolności ubezpieczonej do pracy. Poza tym Sąd Apelacyjny, który za własne przyjął ustalenia i oceny prawne Sądu pierwszej instancji, wskazał tylko na ustalenie dla ubezpieczonej prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy od 1 czerwca do 31 lipca 2010 r. i pozostawanie ubezpieczonej poza zatrudnieniem od 2000 r. Okoliczności te są rozbieżne z tymi, które powołał w uzasadnieniu skargi kasacyjnej organ rentowy, według którego wnioskodawczyni pobierała rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy od 6 listopada 2009 r. do 31 grudnia 2010 r. i jej ostatnie ubezpieczenie ustało 31 maja 2008 r. Ponadto Sąd odwoławczy nie poczynił żadnych ustaleń w odniesieniu do posiadanych przez wnioskodawczynię okresów składkowych i nieskładkowych.

W podstawie faktycznej zaskarżonego rozstrzygnięcia brak jest więc ustaleń faktycznych pozwalających na weryfikację zarzutu organu rentowego przyznania wnioskodawczyni prawa do renty bez spełnienia warunku stażu ubezpieczeniowego i „jego częstości”. Wobec niepoczynienia niezbędnych ustaleń brak jest możliwości dokonania oceny zastosowania prawa materialnego. Ustalenia, do poczynienia których Sąd odwoławczy się ograniczył, są również niewystarczające dla oceny prawidłowości zastosowania art. 61 ustawy o emeryturach i rentach, czyli instytucji przywrócenia prawa do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, w którym to pojęciu mieści się zarówno sytuacja, gdy w wyniku badania

lekarskiego ustalono brak tej niezdolności, skutkujący ustaniem prawa do świadczenia, jak i ustanie prawa do renty okresowej z upływem okresu, na który ją przyznano. Brak w istocie jakichkolwiek ustaleń w przedmiocie renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, do której prawo dla wnioskodawczynie uprzednio organ rentowy ustalił i które ustało, wedle twierdzeń tego organu, z dniem 31 grudnia 2010 r., koniecznych w kontekście przywrócenia prawa do świadczenia, uniemożliwia weryfikację prawidłowości zarzutu naruszenia przepisów normujących nabycie prawa do renty, postawionego przez organ rentowy w skardze kasacyjnej. Zważyć bowiem należy, że w konsekwencji przyjęcia przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, że w art. 57 ustawy o emeryturach i rentach ustawodawca wyodrębnił dwa modele nabywania prawa do renty na różnych warunkach, powstało zagadnienie, czy prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy przyznanej na warunkach określonych w art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach ustaje po odpadnięciu przesłanki całkowitej niezdolności do pracy, czy ulega zmianie jedynie wysokość renty, gdy zachodzi zmiana stopnia niezdolności do pracy z całkowitej na częściową. W uchwale podjętej przez Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów w dniu 16 kwietnia 2009 r., II UZP 1/09 (OSNP 2009, nr 19-20, poz. 263) przyjęto, że prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy nabyte na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach ustaje, gdy ustanie warunek całkowitej niezdolności do pracy (art. 101 pkt 1 tej ustawy). W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wywiódł, że prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy nabyte po ziszczeniu się warunków określonych w art. 57 ust. 2 nie jest tożsame z prawem do renty z tytułu niezdolności do pracy (całkowitej lub częściowej) nabytym wskutek spełnienia wymagań przewidzianych w art. 57 ust. 1 ustawy, a jego istnienie uzależnione jest od utrzymywania się warunku niezdolności do pracy w stopniu kwalifikowanym (sięgającym niezdolności całkowitej). Dlatego kwestia ustania tego prawa powinna być rozpatrywana odrębnie. Jednocześnie Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „przepis art. 61 ustawy nie znajduje zastosowania do renty nabytej na podstawie art. 57 ust. 2 i następnie utraconej, gdyż prawo do tego świadczenia ubezpieczonego posiadającego określony w tym przepisie okres składkowy i nieskładkowy powstaje z dniem ponownego ziszczenia się warunku całkowitej

niezdolności do pracy, niezależnie od czasu jej powstania. Są to jedyne dwa warunki, których spełnienie rodzi prawo do renty przewidzianej w tym przepisie”. W takiej zaś sytuacji funkcja art. 61 ustawy, polegająca na zapobieganiu ustalaniu od nowa prawa do renty określonej w art. 57 ust. 1, nie ma znaczenia.

Zarzut kasacyjny organu rentowego naruszenia przepisów normujących nabycie prawa do renty w stanie faktycznym przyjętym jako podstawa faktyczna rozstrzygnięcia w istocie nie mógł zostać poddany weryfikacji, skoro poczynione przez Sąd odwoławczy ustalenia nie pozwalały na ocenę zastosowania tych uregulowań, jak i przepisu art. 61 ustawy o emeryturach i rentach. Wobec powyższego zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu a sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy przyjmuje bowiem w swoim orzecznictwie, że o prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wówczas, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalają na ocenę tego zastosowania. Tym samym brak stosownych ustaleń uzasadnia zarzut skargi kasacyjnej naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2013 r., III CSK 147/12, LEX nr 1314355 i powołane w uzasadnieniu tego wyroku orzecznictwo).

Zdaniem Sądu Najwyższego, dopiero wyjaśnienie wszystkich okoliczności, jakie mają znaczenie dla oceny prawa wnioskodawczyni do renty z tytułu niezdolności do pracy po dniu 31 grudnia 2010 r., przy czym nie jest już wątpliwe, że wnioskodawczyni od 1 stycznia 2011 r. jest częściowo okresowo niezdolna do pracy, oraz poczynienie pełnych i stanowczych ustaleń związanych z podstawą uprzednio przyznanej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy oraz ze stażem ubezpieczeniowym umożliwi właściwą subsumcję przepisów prawa materialnego, z których ubezpieczona wywodzi swoje roszczenia do dalszego świadczenia rentowego i pozwoli na prawidłowe rozstrzygnięcie sporu.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

